Necmettin Erbakan Üniversitesi
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi (AKEF) Dergisi
Journal of Ahmet Keleşoğlu Education Faculty
DOİ Numarası: 10.38151/akef.2022.15

Cilt: 4 Sayı:2 Yıl: 2022 | Araştırma Makelesi / Research Article | E-ISSN: 2687- 1750

Sosyal Medya Tükenmişlik Ölçeği: Öğretmen Adayları Özelinde Türk Kültürüne Uyarlama, Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması[1]

Servet ÜZTEMUR[2] Erkan DİNÇ[3]

[2] Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi Nizip Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Gaziantep, Türkiye

servetuztemur@gmail.com (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

[3] Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Eskişehir, Türkiye erkandinc@gmail.com

Makale Bilgileri

Makale Geçmişi
Geliş: 03.06.2022
Kabul: 24.08.2022
Yayın: 30.09.2022

Anahtar Kelimeler:
Sosyal Medya Tükenmişliği
Sosyal Medya Bağımlılığı
Ölçek Uyarlama
Öğretmen Adayları

ÖZ

Covid-19 salgınının etkisiyle sosyal medya kullanımı gençler ve yetişkinler arasında her geçen gün artmakta ve bu durum sosyal medyanın bireylerin yaşamında merkezi bir konumda yer almasına neden olmaktadır. Sosyal medyanın yoğun bir biçimde kullanılmasının ve aşırı bilgi yüklemesinin bir neticesi olarak son zamanlarda "sosyal medya tükenmişliği" kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram; kullanıcıların sosyal medyayı kullanırken kendilerini tükenmiş hissetme derecesi olarak tanımlanabilir. Bu araştırmanın amacı Han (2018) tarafından geliştirilen sosyal medya tükenmişlik ölçeğini Türk kültürüne uyarlayarak bu ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmaktır. Ölçek; duygusal tükenme (3 madde), duyarsızlaşma (4 madde) ve kararsızlık (4 madde) alt boyutlarından oluşmaktadır. Kesitsel tarama modeline göre tasarlanan araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 öğretim yılı güz döneminde Gaziantep, Eskişehir Osmangazi ve Anadolu Üniversitesinin Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören 878 öğretmen adayı oluşturmuştur. Yapı geçerliği için orijinal ölçeğe doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Sonuçlar; Türkiye literatürü için yeni bir kavram olarak nitelendirilebilecek "sosyal medya tükenmişliği" kavramına yönelik geliştirilen ölçeğin orijinal üç boyutlu yapısının Türk kültürüne uygun bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir.

Social Media Burnout Scale: Adaptation to Turkish Culture, Validity and Reliability Study for Prospective Teachers

Article Info

Article History
Received: 03.06.2022
Accepted: 24.08.2022
Published: 30.09.2022

Keywords:
Social Media Burnout
Social Media Addiction
Scale Adaptation
Prospective Teachers

ABSTRACT

With the effect of the Covid-19 epidemic, the use of social media is increasing day by day among young people and adults, and this situation causes social media to take a central place in the lives of individuals. As a result of the intense use of social media and information overload, the concept of "social media burnout" has recently emerged. This concept; can be defined as the degree to which users feel exhausted while using social media. This research aims to adapt the social media burnout scale developed by Han (2018) to Turkish culture and perform the validity and reliability studies of this scale. Scale; emotional exhaustion (3 items), depersonalization (4 items) and ambivalence (4 items) sub-dimensions. The study group of the research, which was designed according to the cross-sectional survey model, consisted of 878 prospective teachers studying at Gaziantep, Eskişehir Osmangazi, and Anadolu University in the fall semester of the 2021-2022 academic year. Confirmatory factor analysis was performed on the original scale for construct validity. Results; It has been shown that the original three-dimensional structure of the scale developed for the concept of "social media burnout", which can be described as a new concept for Turkish literature, has a structure suitable for Turkish culture.

Atıf/Citation: Üztemur, S. & Dinç, E. (2022). Sosyal Medya Tükenmişlik Ölçeği: Öğretmen Adayları Özelinde Türk Kültürüne Uyarlama, Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi AKEF) Dergisi, 4*(2), *238- 247.*

[1]Bu çalışmanın taslak kısmı 2-4 Haziran 2022 tarihlerinde Azerbaycan Karabağ'da gerçekleştirilen INCSOS VII Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde "Sosyal Medya Tükenmişlik Ölçeği: Türk Kültürüne Uyarlama, Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması" başlığıyla sunulmuştur. Bu çalışma sözlü bildirinin geliştirilip güncellenmiş halidir.

"This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Teknolojik gelişmelerin etkisiyle birlikte iletişim alanında çok büyük gelişimler yaşanmış ve bu durum kişilere görüşlerini rahatça ortaya koyabilecekleri, tartışma ve paylaşımın ön safhada olduğu sosyal medya olarak nitelendirebileceğimiz ortamlar oluşturmuştur. İletişim ve etkileşim açısından sosyal medyanın önemi tartışılmaz derecededir (Vural ve Bat, 2010). Küçük yaşlardan itibaren sosyalleşmenin ilk aracı şüphesiz okullardır. Sosyal çevrenin oluşmasında, öğrencilerin iyi oluş düzeylerinde ve aidiyet duygularının gelişmesinde okulların önemi büyüktür (Arslan vd., 2021). Covid-19 salgınının olumsuz etkilerinin başında yüz yüze eğitime ara verilmesi gelmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO, 2020), dünyanın yarıdan fazla ülkesinin salgın nedeniyle geçici bir süreliğine uzaktan eğitime geçtiğini rapor etmiştir. Bu durum milyarlarca öğrencinin okuldan ayrı kalmasına ve sosyalleşme olanaklarının azalmasına neden olmuştur. Covid-19 salgınıyla birlikte dünyanın pek çok yerinde uygulanan sosyal izolasyonun bir sonucu olarak sosyal etkileşim ihtiyacını karşılamak isteyen yetişkinlerin ve öğrencilerin sosyal medyaya olan ilgisi daha da arttırmıştır (Arslan vd., 2021; Kemp, 2022).

"We are Social" (Kemp, 2022) isimli kuruluşun sosyal medya istatistiklerini yayımladığı raporuna göre 2022 Ocak ayı itibarıyla dünya nüfusunun %58,4'ü sosyal medya kullanıcısıdır. Tüm dünyada 2021 yılında 424 milyonu aşkın yeni kullanıcı sosyal medyayı kullanmaya başlamıştır (Kemp, 2022). Bu sonuçlar geçen yıla oranla küresel ölçekte sosyal medya kullanıcılarının %10'dan fazla artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ocak 2022 itibarıyla Türkiye'deki sosyal medya kullanıcılarının toplam nüfusa oranı %81 civarındadır. 2021 yılından bu yana Türkiye'deki yeni sosyal medya kullanıcısı artış oranı %14,8 ile dünya ortalamasından yüksektir. Türkiye'de sosyal medyada geçirilen ortalama süre günlük üç saati bulmaktadır (Kemp, 2022). Yoğun kullanımın da etkisiyle genç yetişkinlerin sosyal medya bağımlılığı konusunda yüksek risk grubunda yer aldıkları literatürde sıkça vurgulanmıştır (Dhir vd., 2017). Yukarıdaki istatistiklerden de anlaşılacağı üzere sosyal medya gençlerin yaşamının merkezine konumlanmış durumdadır. Bu haliyle sosyal medyanın deyim yerindeyse işgalci veya istilacı bir yapıda olduğu söylenebilir (Harren vd., 2021; Syvertsen, 2020). Zira akıllı telefonlar sayesinde sosyal medyaya erişimin daha kolay olması ve sosyal medyanın birden fazla cihazda kullanılması gibi durumlar sosyal medyayı gündelik hayatın baş aktörü haline getirmiştir (Li vd., 2020; Sanz-Blas, 2019). Sosyal medya platformlarında çok fazla vakit geçiren, aşırı bilgi yüklemesine maruz kalan, diğer kullanıcılar tarafından mesaj ve içerik akışına uzun süre maruz kalan bireylerin bu durumdan bunaldıkları, stres yaşadıkları ve kendilerini bitkin hissettikleri rapor edilmiştir (Dhir vd., 2018; Han, 2018; Harren vd., 2021; Shi vd., 2020). Pek çok ampirik çalışma yoğun sosyal medya etkisine maruz kalan kullanıcıların sosyal medyadan uzaklaşma niyetinde olduğunu ortaya koymuştur (Han, 2018; Rainie vd., 2013; Schoenebeck, 2014). Bunlardan mesela Schonebeck (2014) tarafından yapılan çalışmada çok sayıda Twitter kullanıcısının sosyal medyanın sorumlulukları, yükleri ve yoğun kullanımından kurtulmak için "Giving up Twitter for Lent" isimli kampanyaya katıldıkları belirtilmiştir. Kampanyaya katılan bireyler; sosyal medyaya çok fazla vakit ayırmak zorunda kaldıklarını, sosyal medyada ileti göndermenin ve yanıtlamanın günlük yaşamda büyük bir süreyi işgal ettiğini ve bu durumun sonucunda iş yaşamında çeşitli sorunlar yaşayarak kaliteli gece uykusu sorunu yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu çalışmanın bir diğer önemli vurgusu da sosyal medyanın gerçek yaşamın nimetlerinden faydalanmanın önüne geçtiğine ve yaşamdan zevk alma fırsatına ket vurduğuna yönelik duyulan yoğun endişedir (Schonebeck, 2014). Benzer nitelikteki bir diğer araştırmada (Rainie vd., 2013) mevcut Facebook kullanıcılarının %61'inin geçmişte kendi istekleri doğrultusunda Facebook kullanımına birkaç hafta veya daha uzun bir süre ara verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Mola verenlerin %20'den fazlasının Facebook'un aşırı kullanımından dolayı strese girdikleri için bu siteyi kullanımı bıraktıklarını bildirmişlerdir. Mola verenlerin %10'u Facebook'taki dedikodu, çatışma ve duygusal dramalar gibi içeriklerden bıktıklarını dile getirirken bir diğer %10'luk kesim ise Facebook'un artık ilgilerini çekmediklerini dile getirmişlerdir (Han, 2018; Rainie vd., 2013). Yukarıda belirtilen hususlar Han (2018) tarafından "sosyal medya tükenmişliği" adı altında kavramsallaştırılmıştır. İlgili fenomene yönelik kuramsal temeli Maslach Tükenmişlik Envanterine (Maslach ve Jackson, 1981) dayanan ve duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kararsızlık boyutlarından oluşan

11 maddelik bir ölçek geliştirmiştir.

Duygusal tükenme, kullanıcının çaba ve zaman ve gibi kaynaklarının sosyal medya kullanımıyla tükendiğine inanma derecesidir (Han, 2018; Liu ve Ma, 2020). Sosyal medya kullanmak sanılanın aksine bazı durumlarda stresli bir hal alabilir. Örneğin sosyal ağ kullanıcılarının sanal ortamlarda kendilerini daha uygun tanımlayıp diğer insanların beğenisine sunabilmesi için kullanıcı profillerinde birtakım düzenlemeler yapmak için çaba göstermeleri gerekebilir (Parks, 2011). Sosyal medyada bazı topluluklarda kendi benliklerini kabul ettirmek isteyen kişiler sosyal medyada etkin olmak zorundadır (Han, 2018). Bu durum doğal olarak sosyal medyanın sürekli kullanımına ve bildirimlerin takip edilmesine yol açmaktadır. Sosyal medyada sürekli bilgi paylaşmak ve diğer kullanıcılardan gelen istek ve mesajlara yanıt vermek durumunda kalan kullanıcıların bunaldıkları ve kendilerini yorgun hissettikleri rapor edilmiştir (Zhang vd., 2015; Zhang vd., 2021). Han'a (2018) göre sosyal medya kullanımının stresli bir sorumluluğa dönüşmesi, kullanıcıların sosyal medya kullanımından dolayı tükenmişlik hissine kapılmalarına neden olmaktadır.

Duyarsızlaşma, tükenmenin bir sonucu olarak kullanıcılar ve sosyal medya arasındaki duygusal boşluğu ifade eder (Ma ve Liu, 2021). Han'a (2018) göre duyarsızlaşma duygusal tükenmişliğin doğrudan bir sonucudur. Sosyal medyadaki aşırı bilgi yüklemesi ve sosyal aşırı yüklenme ile stres yaşadıklarında ve bu baskıya yönelik bir çözüm bulamadıklarında, kullanıcıların sosyal medyadan kaçma eğiliminde olmaları olası bir durumdur (Han, 2018).

Kararsızlık, kullanıcının sosyal medyayı kullanmanın olumlu sonuçları hakkında belirsiz hissetme derecesi olarak kavramsallaştırılmıştır (Han, 2018; Liu ve Ma, 2020; Ma ve Liu, 2021). Sosyal medya platformu, hizmet açısından kullanıcıların ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamıyorsa, kullanıcı bu platformdan ayrılmak veya sınırlı kullanışlılığı göz önünde bulundurarak devam etmek arasında bir kararsızlık yaşayabilir (Ma ve Liu, 2021). Sosyal medya platformunun beklentilerini karşılamadığı yönünde bir görüş geliştiren kullanıcı hayal kırıklığına uğrayabilir. Bu hayal kırıklığının bir sonucu olarak kullanıcı sosyal medya hesaplarını kapatmak veya bir süreliğine dondurmak isteyebilir. Öte yandan kullanıcı sosyal medya platformunda belli bir sosyal ağ oluşturmak ve kendine özgü bir çevre edinebilmek için çok çaba sarf etmiş ve hatta belli bir ücret yatırmış olabilir. Sosyal medya platformundan ayrılmak, aynı zamanda gerçek yaşamdaki arkadaşlarıyla olan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilir. Tüm bu nedenlerden dolayı kullanıcılar sosyal medya kullanımı veya kullanımı sonlandırma konusunda kararsızlık yaşayabilmektedirler (Han, 2018).

Literatürde, sorunlu sosyal medya kullanımı (Harren vd., 2021; Liu ve Ma, 2018), sosyal medya kullanım kaygısı ve kıskançlık (Liu ve Ma, 2018), aşırı yükleme (sistem özelliği yüklemesi, bilgi yüklemesi, sosyal yükleme) (Maier vd., 2015), yüksek düzeyde mahremiyet kaygısı (Zhang vd., 2021) ve mükemmeliyetçilik (Harren vd., 2021) gibi faktörler sosyal medya tükenmişliğinin öncülleri olarak gösterilmektedir. Sosyal medya tükenmişlik düzeyi yüksek olan bireylerin sıklıkla sosyal medya hesaplarını dondurup tekrar kullanma (Ma ve Liu, 2021) ve sosyal medyayı kullanmaktan sürekli biçimde vazgeçme (Luqman vd., 2017) olasılıkları çok yüksektir (Han, 2018). Sosyal medya tükenmişliği yaşayan kişilerin kaygı, depresyon ve diğer olumsuz psikolojik sorunlar yaşama olasılığı çok yüksektir (Dhir, vd., 2018; Ma ve Liu, 2021). Bu nedenle bu fenomenin bireylerde var olup olmadığını ortaya koymak günümüz teknoloji çağında önemlidir. Türk kültürü bağlamında sosyal medya tükenmişliğine yönelik herhangi bir çalışma olmaması bu araştırmanın çıkış noktasıdır. Buna ilave olarak sosyal medya tükenmişliğine yönelik geliştirilen ölçeğin psikometrik yapısının Türk kültüründe doğrulanıp doğrulanamayacağı da merak konusudur. Söz konusu önem ve gerekçelerden hareketle bu araştırmanın amacı Han (2018) tarafından geliştirilen "Sosyal Medya Tükenmişliği Ölçeği"ni (SMTÖ) Türk kültürüne uyarlayarak güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarını gerçekleştirmektir.

YÖNTEM

Bu kısımda ilk önce araştırmanın modeli açıklanmıştır. Daha sonrasında çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi sürecine değinilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, tarama desenlerinden kesitsel tarama desenine göre tasarlanmıştır. Örneklemin çok fazla ve birçok farklı niteliklerden oluştuğu kesitsel nitelikteki çalışmalarda betimlenecek değişkenler bir defada ölçülür (Büyüköztürk vd., 2014). Öğretmen adaylarının sosyal medya tükenmişlik düzeyleri

SMTÖ ile ölçülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 öğretim yılı güz döneminde Gaziantep, Eskişehir Osmangazi ve Anadolu Üniversitelerinin Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören ve kolay ulaşılabilir durum örneklemesi yoluyla 878 öğretmen adayı oluşturmuştur. Çalışma grubuna yönelik bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. *Çalışma Grubunun Bireysel Özelliklerine Yönelik Bilgiler*

DEĞİŞKEN	KATEGORİ	f	%
Branş	Sosyal Bilgiler Eğitimi	249	28,35
	Türkçe Eğitimi	186	21,18
	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	123	14
	Fen ve Teknoloji Eğitimi	110	12,52
	Sınıf Eğitimi	108	12,30
	Matematik Eğitimi	102	11,61
Cinsiyet	Kadın	545	62,1
	Erkek	333	37,9
Sosyal Medyada Geçirilen Günlük Süre	0-1 saat arası	116	13,2
	1-2 saat arası	226	25,7
	2-3 saat arası	225	25,6
	3-4 saat arası	175	19,9
	4 saat ve üzeri	136	15,5
Sosyal Medyadaki Arkadaş Sayısı	0-100	222	25,3
	101-200	170	19,4
	201-300	154	17,5
	301-400	112	12,8
	401 ve üzeri	220	25,1
Sınıf Düzeyi	Birinci	145	16,5
	İkinci	306	34,9
	Üçüncü	200	22,8
	Dördüncü	227	25,9

Tablo 1 incelendiğinde, branş açısından sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmen adayları oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Diğer branşlarda dengeli bir dağılım olduğu yorumu yapılabilir. Cinsiyet değişkeni açısından katılımcıların yaklaşık üçte ikisinin kadın olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyal medyada geçirilen sürenin ve sosyal medyadaki arkadaş sayılarının görece dengeli dağıldığı söylenebilir.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı Han (2018) tarafından geliştirilen "Sosyal Medya Tükenmişlik Ölçeği"dir. Ölçek duygusal tükenme (3 madde), duyarsızlaşma (4 madde) ve kararsızlık (4 madde) alt boyutlarından oluşmaktadır. Kesinlikle katılmıyorum ile kesinlikle katılıyorum (7) arasında farklılaşan 7'li likert tipindeki ölçekten alınan puanlar arttıkça kullanıcıların sosyal medya tükenmişlik seviyeleri de artmaktadır.

İşlem

Uyarlama çalışmasına başlamadan önce ölçeğin Türk kültürüne uyarlanması için gerekli izin ölçeği geliştiren yazardan alınmıştır. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlama sürecinde Hambleton ve Patsula (1999) tarafından önerilen aşamalar gerçekleştirilmiştir. Birinci basamakta orijinal ölçek maddeleri yazarlar tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Uzmanların çevirinin kalitesini değerlendirmeleri için form hazırlanmıştır. Üç İngilizce dil eğitimi uzmanı ve üç Türkçe dil eğitimi uzmanından görüş alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda ölçeğe son hali verilmiştir. Türkçe sürüm farklı bir İngilizce dil uzmanı tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir. Son hali orijinal ölçek maddeleriyle karşılaştırılmış ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ölçeğin Türk kültürüne uyumunu değerlendirmek amacıyla sosyal medya, medya okuryazarlığı ve eğitim bilimleri alanında çalışan akademisyenden uzman görüşleri alınmıştır.

Uzmanların önerisi doğrultusunda ölçeğin puanlaması beşli likert şeklinde değiştirilmiştir. Ölçeğin çalışma grubuna asıl uygulaması yapılmadan önce 20 öğretmen adayına ölçek uygulanmış ve sesli düşünme protokolü aracılığıyla her bir madde hakkındaki görüşleri ortaya konulmuştur. İkinci aşamada ölçek 878 öğretmen adayına çevrim içi ortamda uygulanmıştır.

Üçüncü aşamada analizler öncesi normallik testleri yapılmıştır. Veriler çevrim içi ortamda toplandığı için kayıp değer analizine gerek kalmamıştır. Verilerin toplam puanları üzerinden standardize edilmiş puanları hesaplanarak Z puanlarının -4 ile +4 arasında olduğu görülmüş ve buradan hareketle veri setinde uç değer olmadığına karar verilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2012). SMTÖ'den alınan puanların normal dağılıp dağılmadığını ortaya koymak için çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 aralığında olduğu kontrol edilmiştir (Barrett vd., 2012). SMTÖ'nün Türk kültürüne uyum düzeyini ve yapı geçerliliğini ortaya koymak için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. DFA daha önceden tanımlanarak sınırları belli olan bir yapının, başka bir veri setinde doğrulanıp doğrulanamadığının kontrol edildiği bir analizdir. Kuramsal model ile gözlenen modelin hangi oranda uyum sağladığına yönelik istatistiki bilgiler veren bir analiz tekniğidir (Çokluk vd., 2014). DFA'nın verilerle uyum sağlayıp sağlamadığını sınamak amacıyla karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI), ki-karenin serbestlik derecesine bölümü ($\chi 2/sd$), düzeltilmiş iyilik uyum indeksi (AGFI), yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA), genel uyum indeksi (GFI), standardize edilmiş artık ortalamaların karekökü (SRMR) ve artırmalı uyum indeksi (IFI) değerleri ölçüt kabul edilmiştir. (Schumacker ve Lomax, 2010). Uyum indekslerine ait kıstas değerler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. *Başvurulan Uyum İndekslerine Ait Kıstas Değerler*

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Ölçütleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri
$\chi 2/sd$	$0 \leq \chi 2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi 2/sd \leq 5$
RMSEA	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .08$
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$
SRMR	$.00 \leq SRMR \leq .05$	$.05 \leq SRMR \leq .10$
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI \leq .95$
AGFI	$.95 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$
IFI	$.95 \leq IFI \leq 1.00$	$.90 \leq IFI \leq .95$

*(Schumacker & Lomax, 2010)

Güvenilirlik çalışmaları için her bir alt faktörün Cronbach Alfa içtutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Verilerin analizinde AMOS ve SPSS programlarının deneme sürümlerinden istifade edilmiştir. Tanımlayıcı analizler için aritmetik ortalama, frekans, standart sapma ve yüzde değerlerinden istifade edilmiştir. Ölçekten alınan puanların yorumlanmasında Tablo 3'te yer alan puan aralıkları temel alınmıştır.

Tablo 3. *Puan Aralıkları ve Yorumları*

İfadeler	Puan Aralığı	Düzey
"Kesinlikle katılmıyorum"	"1,00-1,80"	Çok düşük sosyal medya tükenmişliği
"Kısmen katılmıyorum"	"1,81-2,60"	Düşük sosyal medya tükenmişliği
"Kararsızım"	"2,61-3,40"	Orta düzeyde sosyal medya tükenmişliği
"Kısmen katılıyorum"	"3,41-4,20"	Yüksek düzeyde sosyal medya tükenmişliği
"Tamamen katılıyorum"	"4,21-5,00"	Çok yüksek sosyal medya tükenmişliği

Tablo 3'te görüleceği üzere ölçekten alınan puanlar arttıkça öğretmen adaylarının sosyal medya tükenmişlik düzeyleri de artmaktadır.

Etik

Araştırmanın etik kurul izni Gaziantep Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 04.02.2022 tarihli toplantısında 26 numaralı kararıyla alınmıştır.

BULGULAR

SMTÖ'nün Türk kültüründe uyum sağlayıp sağlamadığını ortaya koymak için ölçeğin orijinal yapısına ait model DFA ile denenmiştir. Analizler sonucunda duyarsızlaşma alt boyutunda faktör yükleri düşük çıkan

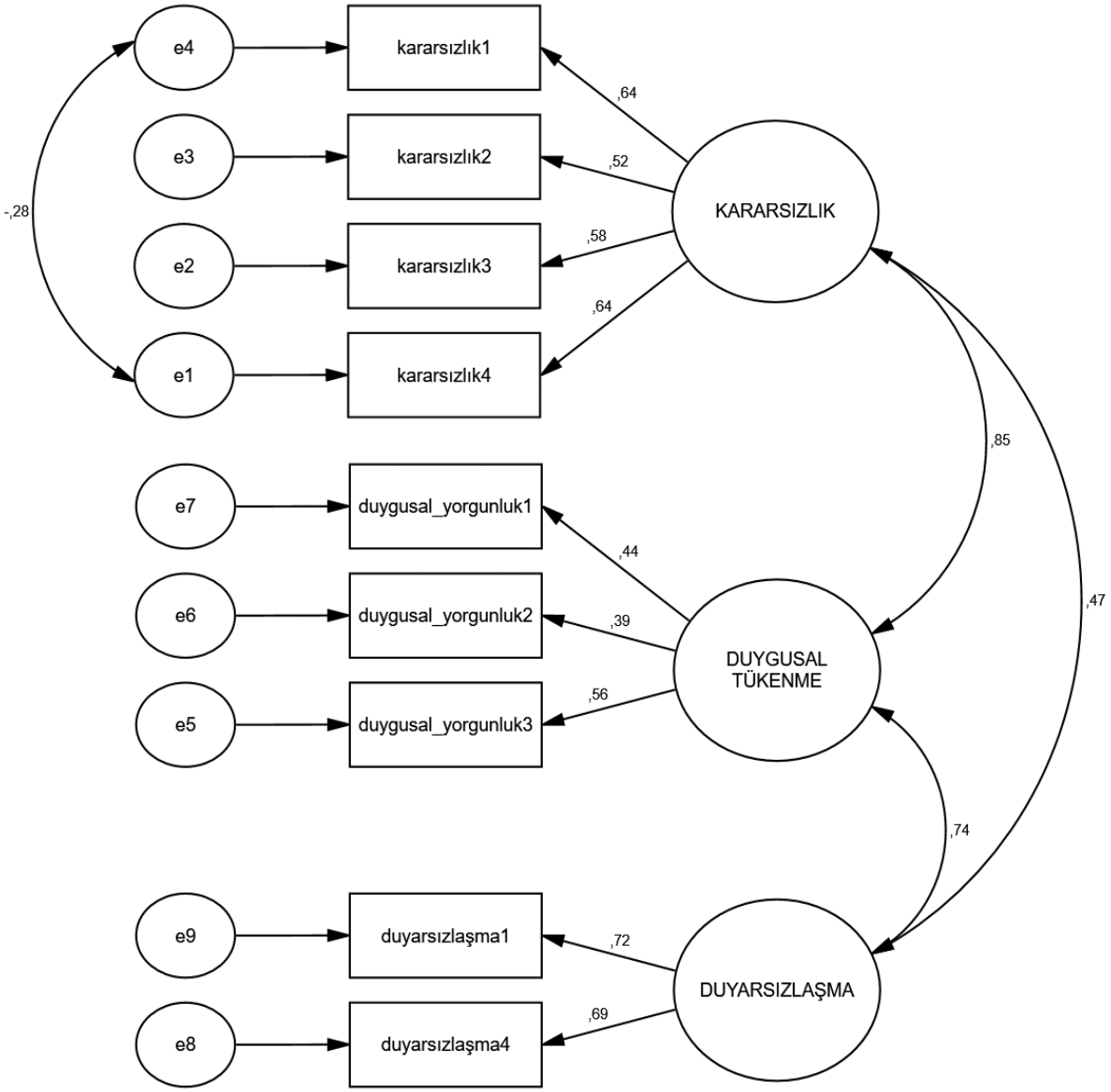
iki madde ölçekten çıkarılmış ve ölçeğe nihai hali verilmiştir. Ölçeğin nihai haline yönelik uyum indeksleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. *Modele Ait Uyum İndeksleri Değerleri*

Uyum İndeksleri	Modelin Uyum İndeksi Değeri	Karar
χ2/sd	4.53	"Kabul edilebilir uyum"
RMSEA	.06	"Kabul edilebilir uyum"
CFI	.94	"Kabul edilebilir uyum"
SRMR	.04	"Mükemmel uyum"
GFI	.97	"Mükemmel uyum"
AGFI	.95	"Mükemmel uyum"
IFI	.94	"Kabul edilebilir uyum"

*(Schumacker & Lomax, 2010)

Tablo 4'te test edilen teorik modelin mevcut verilerle uyumlu bir yapıda olduğu görülmektedir. χ2/sd değerinin 5'nin altında olması modelin verilerle kabul edilebilir derecede uyumlu olduğunu belirtmektedir (Hu ve Bentler, 1999). Veri setinin SRMR, GFI ve AGFI değerlerinin teorik yapıyla mükemmel düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Diğer uyum değerlerinin de kabul edilebilir seviyededir. Modelin parametrelerine yönelik değerler Diyagram 1'de görselleştirilmiştir.

Diyagram 1. *Modelin Parametrelerine Yönelik Değerler*

SMTÖ'nün alt faktörlerinin Alfa içtutarlılık güvenirlik katsayıları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. *Alt Boyutların Alfa İçtutarlılık Katsayıları*

Faktörler	Cronbach Alfa
Kararsızlık	.665
Duygusal Tükenme	.524
Duyarsızlaşma	.670

Tablo 5'te görüleceği üzere ölçeğin alfa içtutarlılık katsayıları kararsızlık ve duyarsızlaşma alt boyutları için oldukça güvenilir düzeydeyken duygusal tükenme boyutunda ise orta düzeyde güvenilirdir (George ve Mallery, 2010).

TARTIŞMA / SONUÇ / ÖNERİ

Mevcut araştırmada SMTÖ'nün Türkçe sürümünün geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Sonuçlar duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kararsızlık alt boyutlarından oluşan üç boyutlu orijinal yapının Türk kültüründe uyum sağladığını göstermiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda Türk kültürü bağlamını esas alan çalışmalarda SMTÖ'nün kullanılabileceği söylenebilir. İlgili literatür incelendiğinde SMTÖ, Ma ve Liu (2021) tarafından Çin kültürüne uyarlanmıştır. Mevcut araştırma sonuçlarını destekler biçimde SMTÖ'nün orijinal üç boyutlu yapısı Çin kültüründe geçerli ve güvenilir sonuçlar ortaya koymuştur. Bu sonuçlara göre SMTÖ'nün kültürler arası çalışmalarda kullanılabileceği yorumu yapılabilir. Öte yandan mevcut çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının nispeten düşük düzeyde çıktığı söylenebilir. Literatür incelendiğinde madde sayısı az olan ölçeklerde ve özellikle 10'un altında maddeye sahip olan ölçeklerde iç tutarlılık katsayısının .60'tan yukarı olmasının ölçeğin güvenilir sayılabilmesi için yeterli olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Cortina, 1993; Cronbach, 2004). SMTÖ'nün toplam madde sayısının 11 olduğu göz önüne alındığında mevcut çalışmadaki iç tutarlılık katsayılarının kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir. Buna ilave olarak madde sayısının artmasının doğal bir sonucu olarak iç tutarlılık katsayısının artması gayet doğal bir sonuç olmasına rağmen Cortina'ya (1993) göre iç tutarlılık katsayısının düşük olma sebebi, madde salt miktarından ziyade kendi aralarındaki korelasyon katsayılarının düşük olmasıdır. Tüm bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde ölçeğin Türkçe sürümünün farklı örneklemlerde uygulanarak güvenilirlik iç tutarlılık katsayısındaki değişime bakılması ve ölçeğin Türk kültüründeki güvenilirliğinin test edilmesi önerilmektedir.

Bu araştırma sonucunda literatürde yeni bir kavram olarak nitelendirilebilecek "sosyal medya tükenmişliği" kavramına dikkat çekilmiş ve bu fenomene yönelik Türk kültüründe mevcut olmayan bir ölçek literatüre kazandırılmıştır. Sosyal medya tükenmişliğinin, günümüz teknolojik gelişmelerin ve özellikle Covid-19 salgınının da etkisiyle başta gençler olmak üzere tüm yetişkinlerde incelenmesi gereken önemli bir kavram olduğu söylenebilir. Zira 2022 yılının ilk çeyreği itibarıyla sosyal medya kullanımının toplam nüfustaki oranı %81 olan (Kemp, 2022) Türkiye'de bu fenomenin Türk kültürü bağlamındaki öncüllerinin ortaya konulması ve bu fenomene yönelik Türkiye bağlamını esas alan bilimsel çalışmaların yapılmasının önemli olduğu söylenebilir. Nitekim uluslararası literatür incelendiğinde aşırı ve sorunlu sosyal medya kullanımının depresyon ve kaygıyı arttırarak yaşam ve uyku kalitesini (Boer vd., 2020; Garet vd., 2018; Seabrook vd., 2016) ve dahası akademik başarıyı (Üztemur, 2020) da olumsuz yönde etkilediği rapor edilmiştir. Sosyal medya tükenmişliği ile kaygı ve depresyon arasında pozitif yönlü ilişkiler rapor edilmiştir (Dhir vd., 2018). Bu sonuçları destekler biçimde Tromholt (2016) tarafından yapılan çalışmada Facebook kullanımını azaltmanın ve hatta bırakmanın kullanıcıların iyi oluşları üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Liu ve Ma (2020) tarafından yapılan çalışmada sosyal medya bağımlılığı, sosyal medya kıskançlığı ve sosyal medya kullanım kaygısının sosyal medya tükenmişliğini tetiklediği rapor edilmiştir. Tüm bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde; sosyal medya tükenmişliği kavramının başta sosyal medya bağımlılığı ve sosyal medya kullanım kaygısı olmak üzere depresyon, kaygı ve öznel iyi oluş kavramlarıyla doğrudan bağlantılı olduğu ve bu fenomene yönelik çalışmalar yaparken yukarıda belirtilen öncüllerin de dikkate alınması gerektiği yorumu yapılabilir.

Sınırlılıklar

Mevcut çalışmada duyarsızlaşma alt boyutunda yer alan iki madde faktör yük değerleri düşük çıktığı için ölçekten çıkarılmak zorunda kalmıştır. Bu durum ölçeğin kapsam geçerliğini olumsuz yönde etkilemiş olabilir. Daha sonraki çalışmalarda ölçeğin 11 maddelik haline geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılabilir. Ölçeğin güvenilirlik hesaplamaları için sadece Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Gelecek

çalışmalarda ölçeğin güvenilirliği için farklı güvenilirlik hesaplamaları (testi yarılama, test-tekrar test) yapılabilir. Ölçek sadece öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Farklı fakültelerde okuyan üniversite öğrencileri, lise öğrencileri, yetişkinler ve yaşlılar üzerinde ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılabilir. Ölçeğin ölçüt geçerliği için herhangi bir başka bir ölçek kullanılmamıştır. Gelecek araştırmalarda ölçeğin ölçüt geçerliğini test etmek amacıyla sosyal medya tükenmişliğiyle doğrudan ilişkili olduğu varsayılan birtakım ölçekler kullanılabilir. Mevcut araştırma kesitsel nitelikte olup bu çalışmada varolan durum resmedilmiştir. Bundan dolayı sosyal medya tükenmişliğinin arkasında yatan nedenleri ortaya koyabilmek için daha uzun soluklu nitel araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Arslan, G., Yıldırım, M., & Zangeneh, M. (2021). Coronavirus anxiety and psychological adjustment in college students: Exploring the role of college belongingness and social media addiction. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-14. https://doi.org/10.1007/s11469-020-00460-4

Barrett, K. C., Gloeckner, G. W., Leech, N. L. and Morgan, G. A. (2012). *IBM SPSS for introductory statistics: Use and interpretation*. United Kingdom: Rutledge Press.

Boer, M., van Den Eijnden, R. J., Boniel-Nissim, M., Wong, S. L., Inchley, J. C., Badura, P., ... & Stevens, G. W. (2020). Adolescents' intense and problematic social media use and their well-being in 29 countries. *Journal of Adolescent Health*, *66*(6), S89-S99. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.02.014

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* (17. Baskı). Pegem.

Cortina, J. M. (1993). What is coefficient alpha? An examination of theory and applications. *Journal of Applied Psychology*, 78, 98–104.

Cronbach, L. J. (2004). My current thoughts on coefficient alpha and successor procedures. *Educational and Psychological Measurement*, 64, 391-418.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2014). *Çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları.* (Üçüncü baskı). Pegem.

Dhir, A., Kaur, P., Lonka, K., & Tsai, C. C. (2017). Do psychosocial attributes of well-being drive intensive Facebook use?. *Computers in Human Behavior*, *68*, 520-527. https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.11.023

Dhir, A., Yossatorn, Y., Kaur, P., & Chen, S. (2018). Online social media fatigue and psychological wellbeing—a study of compulsive use, fear of missing out, fatigue, anxiety and depression. *International Journal of Information Management*, *40*, 141–152. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2018.01.012

Garett, R., Liu, S., & Young, S. D. (2018). The relationship between social media use and sleep quality among undergraduate students. *Information, Communication & Society*, *21*(2), 163–173. https://doi.org/10.1016/j.sleh.2017.02.004

George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference.* (10th ed.). Pearson.

Hambleton, R.K., & Patsula, L. (1999). Increasing the validity of adapted tests: Myths to be avoided and guidelines for improving test adaptation practices. *Journal of Applied Testing Technology, 1*(1), 1-30.

Han, B. (2018). Social media burnout: Definition, measurement instrument, and why we care. *Journal of Computer Information Systems*, *58*(2), 122–130. https://doi.org/10.1080/08874417.2016.1208064

Harren, N., Walburg, V., & Chabrol, H. (2021). Studying social media burnout and problematic social media use: The implication of perfectionism and metacognitions. *Computers in Human Behavior Reports*, *4*, 100117. https://doi.org/10.1016/j.chbr.2021.100117

Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, *6*(1), 1-55.

Kemp, S. (2022, 15 February). Digital 2022: Turkey. Retrieved from https://datareportal.com/reports/digital-2022-turkey Access Date: 16/05/2022

Li, L., Gao, H., & Xu, Y. (2020). The mediating and buffering effect of academic self-efficacy on the relationship between smartphone addiction and academic procrastination. *Computers & Education*, 159, 104001. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.104001

Liu, C., & Ma, J. (2020). Social media addiction and burnout: The mediating roles of envy and social media use anxiety. *Current Psychology*, *39*(6), 1883-1891.

Luqman, A., Cao, X., Ali, A., Masood, A., & Yu, L. (2017). Empirical investigation of Facebook discontinues usage intentions based on SOR paradigm. *Computers in Human Behavior*, 70, 544–555.

Ma, J., Liu, C. (2021). Psychometric properties of the Chinese version of the social media burnout scale. *Current Psychology* 40**,** 3556–3561 https://doi.org/10.1007/s12144-019-00304-y

Maier, C., Laumer, S., Eckhardt, A., & Weitzel, T. (2015). Giving too much social support: Social overload on social networking sites. European Journal of Information Systems, 24(5), 447–464.

Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Organizational Behavior*, *2*(2), 99-113.

Parks, M. R. (2011). Boundary conditions for the application of three theories of computer-mediated communication to MySpace. *Journal of Communication*, *61*(4), 557-574.

Rainie, L., Smith, A., & Duggan, M. (2013). Coming and going on Facebook. Available from http://www.pewinternet.org/2013/02/05/comingand-going-on-facebook/ Access Date: 01/05/2022

Sanz-Blas, S., Buzova, D., & Miquel-Romero, M. J. (2019). From Instagram overuse to instastress and emotional fatigue: The mediation of addiction. Spanish Journal of Marketing-ESIC, 23, 143–161. https://doi.org/10.1108/SJME-12-2018-0059

Schoenebeck, S. Y. (2014, April). Giving up Twitter for Lent: how and why we take breaks from social media. In *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 773-782).

Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2010). A beginner's guide to structural equation modeling. Routledge.

Seabrook, E. M., Kern, M. L., & Rickard, N. S. (2016). Social networking sites, depression, and anxiety: A systematic review. *Jmir Mental Health*, *3*(4), e50. https://doi.org/10.2196/mental.5842.

Shi, C., Yu, L., Wang, N., Cheng, B., & Cao, X. (2020). Effects of social media overload on academic performance: A stressor–strain–outcome perspective. *Asian Journal of Communication*, *30*(2), 179–197. https://doi.org/10.1080/01292986.2020.1748073

Syvertsen, T. (2020). You are the problem! Everybody online and self-regulation. In Digital detox: The Politics of disconnecting (society now). Emerald Publishing Limited. https://doi.org/10.1108/978-1-78769-339-520201004

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2012). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.

Tromholt, M. (2016). The Facebook experiment: Quitting Facebook leads to higher levels of well-being. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, *19*(11), 661–666. https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0259

United Nations Educational Scientific and Cultural Organization. (2020). COVID-19 educational disruption and response. Available at https://en.unesco.org/news/covid-19-educational-disruption-and-response Access Date: 02/01/2022

Üztemur, S. (2020). The mediating role of academic procrastination behaviours in the relationship between pre-service social studies teachers' social media addiction and academic success. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, *5*(11), 63-101.

Vural, B. ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege üniversitesi iletişim fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University, 5*(20), 3348-3382.

Zhang S, Shen Y, Xin T, Sun H, Wang Y, Zhang X, et al. (2021) The development and validation of a social media fatigue scale: From a cognitive-behavioral-emotional perspective. *PLoS ONE16*(1): e0245464. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245464

Zhang, S., Zhao, L., Lu, Y., & Yang, J. (2015). Get tired of socializing as social animal? An empirical explanation on discontinuous usage behavior in social network services. *Information &Management, 53*(7), 904–914. https://doi.org/10.1016/j.im.2016.03.006

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: The importance of social media in terms of communication and interaction is indisputable (Vural & Bat, 2010). The average time users spend on social media in Turkey is three hours a day (Kemp, 2022). It has been frequently emphasized in the literature that young adults are in the high-risk group for social media addiction with the effect of intensive use (Dhir et al., 2017). As can be seen from the statistics above, social media is at the center of young people's lives. The fact that social media is easier to access thanks to smartphones and the use of social media on more than one device has made social media an important element of daily life Li et al., 2020; Sanz-Blas, 2019). It has been reported that individuals who spend a lot of time on social media platforms, are exposed to information overload, and are exposed to messages and content flow by other users for a long time, feel overwhelmed, stressed, and feel exhausted (Dhir et al., 2018; Han, 2018; Harren et al., 2021; Shi et al., 2020). According to many empirical studies, users who are exposed to intense social media influence intend to stay away from social media (Han, 2018; Rainie et al., 2013; Schoenebeck, 2014). This research aims to adapt the social media burnout scale developed by Han (2018) to Turkish culture and perform validity and reliable studies of this scale. scale; emotional exhaustion (3 items), depersonalization (4 items) and ambivalence (4 items) sub-dimensions.

Materials and Methods: The "social media burnout scale" developed by Han (2018) was used as a data collection tool in the research. The scale consists of emotional exhaustion (3 items), depersonalization (4 items), and ambivalence (4 items) sub-dimensions. High scores from the 7-point Likert-type scale ranging from "strongly disagree" to "strongly agree" mean that the level of social media burnout is high. The study group of the research, which was designed according to the cross-sectional survey model, consisted of 878 prospective teachers studying at Gaziantep, Eskişehir Osmangazi, and Anadolu University in the fall semester of the 2021-2022 academic year. In the adaptation process of the scale to Turkish culture, the stages suggested by Hambleton and Patsula (1999) were carried out.

Findings: Confirmatory factor analysis was performed on the original structure of the scale to reveal whether the social media burnout scale is adaptable in Turkish culture. As a result of the analysis, two items with low factor loads in the depersonalization sub-dimension were removed from the scale and the scale was given its final form. It is seen that the theoretical model is compatible with the data set. Alpha internal consistency coefficients are at a very reliable level for the ambivalence and depersonalization sub-dimensions, while they are moderately reliable for the emotional exhaustion dimension.

Discussion: The results showed that the original three-dimensional structure consisting of emotional exhaustion, depersonalization, and ambivalence sub-dimensions adapts to Turkish culture. In line with these results, it can be said that the "social media burnout scale" can be used in studies based on the Turkish culture context. When the relevant literature is examined, the social media burnout scale was adapted to Chinese culture by Ma and Liu (2021). Supporting the current research results, the original three-dimensional structure of the social media burnout scale revealed valid and reliable results in Chinese culture. According to these results, it can be interpreted that the social media burnout scale can be used in intercultural studies. On the other hand, it can be said that the internal consistency coefficients of the scale were relatively low in the current study. As a result of this research, attention was drawn to the concept of "social media burnout", which can be described as a new concept in the literature, and a scale for this phenomenon, which is not available in Turkish culture, was brought to the literature. It can be said that social media burnout is an important concept that should be examined in all adults, especially young people, with the effect of today's technological developments and especially the Covid-19 epidemic. In Turkey, where the rate of social media use in the total population is 81% as of the first quarter of 2022 (Kemp, 2022), it can be said that it is important to reveal the antecedents of this phenomenon in the context of Turkish culture and to conduct scientific studies based on the Turkish context for this phenomenon. In future studies, some scales that are assumed to be directly related to social media burnout can be used to test the criterion validity of the scale. Qualitative research is needed to reveal the reasons behind social media burnout.